

УДК 159.922

Ліщина Наталія Володимирівна

аспірант кафедри загальної і диференційної психології
Південноукраїнського національного педагогічного університету
імені К. Д. Ушинського
e-mail: nataly_1612@mail.ru
ORCID: 0000–0002–1485–4774

**ДОСЛІДЖЕННЯ КОГНІТИВНОГО КОМПОНЕНТА РОЛЬОВОЇ
СТРУКТУРИ ОСІБ, ЩО ПЕРЕЖИВАЮТЬ ОСОБИСТІСНУ КРИЗУ**

У статті наводяться емпіричні дані щодо встановлення та аналізу взаємозв'язків між показниками когнітивного компонента (у вигляді понять-стимулів) і шкалами особистісної кризи в прошарку життєвих ролей особистості. Надається інформація про наявність та направленість статистичних зв'язків між явищами, що вивчаються, які представлені кореляційними плеядами в двох вибірках, жіночій і чоловічій. Виявлені неоднозначні зв'язки (прямі, зворотні) між більшістю показників, що вивчаються. Встановлено подібності та розбіжності у кількості та направленості зв'язків між показниками, що вивчаються, у представників жіночої статі в порівнянні з чоловічою.

Ключові слова: особистість, соціально-психологічні ролі, криза, життєві ролі, структура особистості, когнітивний компонент, поняття-стимули, особистісна криза.

Постановка проблеми. Стрімкі соціокультурні зміни, що відбуваються в сучасному суспільстві, пред'являють дедалі більші вимоги до особистості, яка не здатна своєчасно з ними впоратися і все частіше стикається з масою соціально-психологічних протиріч, як внутрішньоособистісного, так і міжособистісного характеру. Це призводить до загострення психологічних проблем і породження кризових переживань. Окрім психологічної кризи, спостерігається зростання кризи особистості, зокрема особистісної кризи.

На сьогоднішній день досить повно описана феноменологія криз особистості (Р. А. Ахмеров, А. А. Баканова, І. В. Бринза, Г. А. Вайзер, Ф. Е. Васильюк, Л. Ф. Верстелле, Л. Г. Дика, І. В. Калінін, К. В. Карпинський, В. В. Козлов, Т. М. Титаренко, G. Carlan) [1–3; 7; 9], але вивчення особистісної кризи, що обумовлена використанням певних життєвих ролей особистістю, залишається поза увагою вчених.

Кризові процеси вносять непомірний дисбаланс в систему соціально-психологічних ролей, в суперечність вступають всі типи психологічних ролей людини: від ситуативних до життєвих. Зазнають перетворення й традиційні життєві ролі особистості, які через високу значимість в житті людини, інформаційно-просвітній різнобій, відсутність «моделей», на які можна спиратися, ведуть до гострих психічних переживань. На відміну від більшості соціальних ролей «життєві ролі» спираються на базові цінності особистості, мають істотне значення, особливий сенс в житті

людини, є «агрегатом» буття особистості. Наш інтерес викликають саме «життєві ролі» особистості. П. П. Горностай стверджує, що «криза завжди супроводжується зміною життєвих ролей людини, руйнуванням старих і появою нових ролей. Ця зміна далеко не завжди відбувається безболісно, часто виникають протиріччя, неможливість позбавитися від старої ролі або складність в прийнятті нової, що створює додаткові труднощі протікання кризи» [8].

Аналіз наукової літератури за проблемою «особистості» та «ролі» дозволив встановити, що ролі входять у структуру особистості [4; 5; 10; 12] і безпосередньо пов'язані із «особистістю». В структурі особистості багатьма дослідниками (Р. Бернс, Т. В. Говорун, В. В. Козлов, В. А. Петровський, О. П. Саннікова, А. В. Сергеева, Х. Ремшмидт та ін.) традиційно виділяються три її компонента: когнітивний, емоційний і поведінковий. Так, А. В. Сергеева надає коротку характеристику кожному компоненту:

– когнітивний компонент — це уявлення особистості про саму себе, які базуються на об'єктивних знаннях чи суб'єктивних думках, що характеризуються ролевими, персональними, екзистенційними самокатегоризаціями;

– емоційний компонент — це самопереживання відносно своїх якостей і можливостей, які характеризуються позитивними, негативними або амбівалентними емоціями;

– поведінковий компонент виражається в частоті прийняття і здійснення самостійних рішень у важливих питаннях життя. Кожне рішення здійснюється з приводу себе і свого життя в певній сфері життя [10].

Дослідники ролевої структури (Г. В. Осіпов, І. С. Клецина, Дж. Мид та ін.) також погоджуються із наявністю трьох компонентів та визначають роль як інтегративний феномен, в структурі якого виділяють: когнітивний, емоційний, поведінковий аспекти [4; 8; 11]. Автори вважають, що когнітивний рольовий компонент — це знання ролі, уявлення про права, обов'язки, правила, стереотипи, пов'язані з роллю; емоційний — це сила переживань стосовно виконуваної ролі; поведінковий — це вміння виконувати роль, з урахуванням рольової варіативності, гнучкості, глибини, децентрації; наявність копінг-стратегій. Автори стверджують, що вказані чинники впливають на успішність (безуспішність) виконання ролі особистістю, та в разі неуспішного виконання ролі вірогідна можливість рольового конфлікту або ролевої кризи.

Враховані аспекти мають пряме відношення як до формування особистісної кризи, обумовленої життєвими ролями, так і до виходу з неї. Акумулює вищезазначене, набуває практичного сенсу вивчення трьох визначених аспектів рольової структури особистості, в першу чергу — когнітивного компонента, з подальшим аналізом емоційного і поведінкового аспектів, а саме в усвідомленні особистістю своїх життєвих ролей, в спрямованості її інтересів, переживань, цінностей у співвідношенні із рольовими моделями і функціями в контексті психотерапевтичної, консультаційної допомоги (діагностування, прогнозування та корекція поведінки людини в період переживання кризових явищ).

Наш дослідницький інтерес, у зв'язку із вивченням особистісної кризи, привертає саме когнітивний компонент. Приступаючи до власного емпіричного дослідження, ми припустили, що існують зв'язки між шкалами особистісної кризи (пов'язаної із виконанням життєвих ролей) і показниками «поняттями-стимулами» (які мають відношення до когнітивного компонента ролевої структури). Виявленню підлягають статистичні закономірності між поняттями-стимулами, гіпотетично пов'язаними з особистісною кризою.

Мета дослідження — виявити та вивчити співвідношення між когнітивними показниками «поняттями-стимулами» і показниками особистісної кризи, обумовленої використанням певних життєвих ролей.

Організація та методики дослідження. Для реалізації поставленої мети використано оригінальний тест-опитувальник діагностики «Схильності до переживання ролевої кризи» (РК), автори І. В. Бринза, Н. В. Ліщина та модифікована методика «Символічний аналізатор світу» (САС), А. В. Микляева, П. В. Румянцева, яка являє собою видозмінений варіант відомого «Колірного тесту відносин» (А. М. Еткінд, 1980).

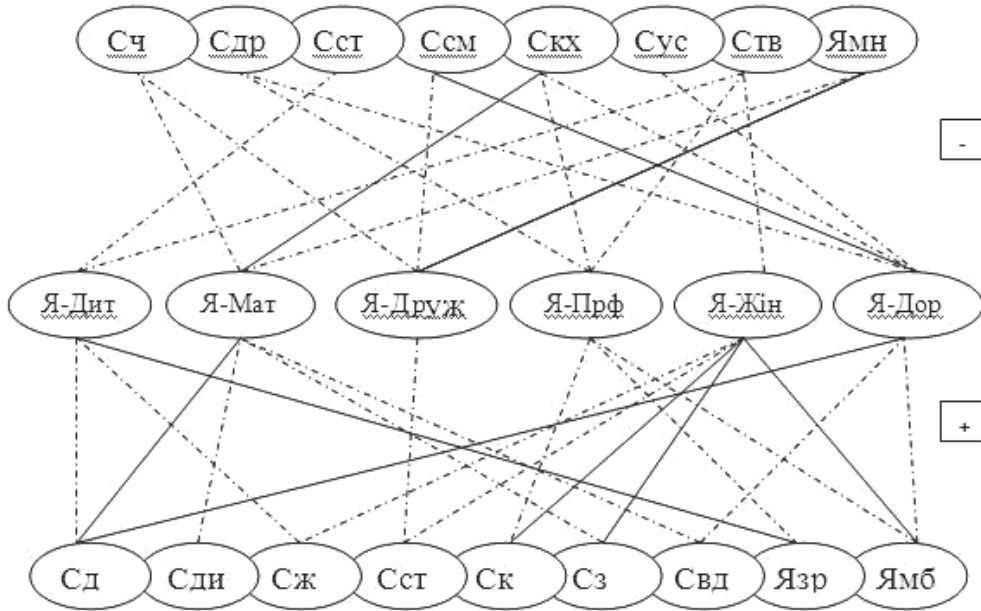
Змістовно тест-опитувальник РК складається із 96 тверджень, спрямованих на виявлення шести шкал ролевої кризи: Я-Дитина, Я-Мати/Батько, Я-Дружина/Чоловік, Я-Професіонал, Я-Жінка/Мужчина, Я-Дорослий. Методика РК складається з 2 варіантів: жіночий і чоловічий, тому і зв'язки розглядаються окремо по жіночій і чоловічій вибірці.

Методика САС включає поняття-стимули (ролі, цінності, стани): (Сд) — дорослий, (Сди) — дитина; (Сч) — чоловік, (Сж) — жінка, (Сдр) — дружба, (Сст) — старість, (Ссм) — сім'я, (Ск) — кар'єра, (Сз) — здоров'я, (Скх) — коханий, (Сус) — успіхи, (Ств) — творчість, (Свд) — відпочинок, (Язр) — я зараз, (Ямн) — я в минулому, (Ямб) — я в майбутньому. Поняття-стимули ранжуються та забарвлюються емоціями. Кольоро-асоціативний експеримент, який є основною експериментальною процедурою дослідження за допомогою даної методики, базується на припущенні про те, що істотні характеристики невербальних компонентів відношення до самого себе і до значимих об'єктів індивідуальної картини світу відображаються в колірних асоціаціях до них, тому стає можливим проникнути в «досить глибокі, частково неусвідомлювані компоненти відносин, минаючи при цьому спотворюючі захисні механізми вербальної системи свідомості» [5].

У вибірку увійшли респонденти в кількості 241 осіб, віком від 18 до 56 років, серед них студенти денного та заочного відділення Одеської національної академії будівництва і архітектури, Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського, Одеського національного політехнічного університету, а також працівники електричних мереж РЕМ Приморського району, Одеського осередку УСП «Системна сімейна терапія». Статистичне опрацювання даних здійснювалося за допомогою комп'ютерної програми SPSS-13.

Результати та їх обговорення. Отримані дані кореляційного аналізу надали можливість встановити напрямок і тісноту зв'язків між всіма показниками, що вивчаються. Значимі коефіцієнти представлені в кореляційних

плеядах на малюнках 1 і 2. Навіть візуальний аналіз цих малюнків демонструє наявність неоднозначних зв'язків (прямих, зворотних), а також різноманітну тісноту і направленість зв'язків в жіночому варіанті в порівнянні з чоловічим. Розглянемо більш детально жіночий варіант (мал. 1).

Малюнок 1. Кореляційна плеяда між шкалами рольової кризи і когнітивними показниками «понять-стимулів», жіночий варіант

Примітка: 1) Показники рольової кризи (РК), жіночий варіант: «Я-Дит» — Я Дитина, «Я-Мат» — Я Мати, «Я-Друж» — Я Дружина, «Я-Прф»- Я Професіонал, «Я-Жін» — Я Жінка, «Я-Дор» — Я Доросла; 2) Показники САС: (Сд) — дорослий, (Сди) — дитина, (Сч) — чоловік, (Сж) — жінка, (Сдр) — дружба, (Сст) — старість, (Ссм) — сім'я, (Ск) — кар'єра, (Сз) — здоров'я, (Скх) — коханий, (Сус) — успіхи, (Ств) — творчість, (Свд) — відпочинок, (Язр) — я зараз, (Ямн) — я в минулому, (Ямб) — я в майбутньому; 3) — — — $p < 0,01$, - - - $p < 0,05$

Згідно з малюнком 1 шкала рольової кризи (РК) «Я-Дитина» має прямі лінійні зв'язки з показниками (САС) «доросла» (Сд), «жінка» (Сж) (на рівні $p \leq 0,05$), із «я зараз» (Язр) (на рівні $p \leq 0,01$), та зворотні зв'язки зі «старість» (Сст), «творчість» (Ств) (на рівні $p \leq 0,05$). Статистичні дані пояснюються тим, що переживання жінкою рольової кризи «Я-Дитина» пов'язано, перш за все, з відсутністю її уявлення про роль «дитина» (права, обов'язки, правила, пов'язані з нею), а також з негативним фокусом до важливого компонента — творчості (Ств). Спостерігається надмірна увага до ролі «доросла» (Сд) і ролі «жінка» (Сж), негативне відношення до старості (Сст) і фіксація на поточному моменті (Язр).

Шкала (РК) «Я-Мати» корелює у прямому зв'язку із показниками (САС) «дорослий» (Сд) (на рівні $p \leq 0,01$), «дитина» (Сди), «здоров'я» (Сз), «від-

починок» (Свд) (на рівні $p \leq 0,05$), та у зворотному зв'язку із «коханий» (Скх) (на рівні $p \leq 0,01$), «чоловік» (Сч), «я в минулому» (Ямн) (на рівні $p \leq 0,05$). Цей факт говорить про те, що рольова криза материнства пов'язана, з одної боку, із збільшенням уваги до ролі «доросла» (в контексті відповідальності) і ролі «дитина» (стосовно відпочинку), а з іншого боку — спостерігається негативне відношення до чоловіків (Сч), особливо — до «коханого» чоловіка (Скх) та фіксація на своєму минулому в негативному контексті. Загострюється увага до здоров'я та відпочинку.

Зворотні кореляційні зв'язки виявлені між шкалою (РК) «Я-Дружина» і показниками (САС) «чоловік» (Сч), «сім'я» (Ссм) (на рівні $p \leq 0,05$), із «я в минулому» (Ямн) (на рівні $p \leq 0,01$), та прямі зв'язки зі «старість» (Сст). Найвний факт означає негативне ставлення жінки, що переживає рольову кризу подружжя, до чоловіків, сім'ї, свого минулого та зростання напружених думок і переживань з приводу старості та її наслідків.

Шкала РК «Я-Професіонал» має прямі лінійні зв'язки із показниками (САС) «кар'єра» (Ск), «я зараз» (Язр) (на рівні $p \leq 0,05$) та зворотні зв'язки із «дружба» (Сдр), «коханий» (Скх), «творчість» (Ств), «я в майбутньому» (Ямб). Психологічне пояснення цьому наступне: при переживанні рольової кризи «Я-Професіонал» жінка має чіткі уявлення про свої права, обов'язки, правила, стосовно власної кар'єри, намагається фіксуватися на поточному моменті та продовжує свій трудовізм, який супроводжується страхом дивитися у майбутнє, зберігає негативне ставлення до «коханого» чоловіка, до дружніх стосунків і творчої діяльності.

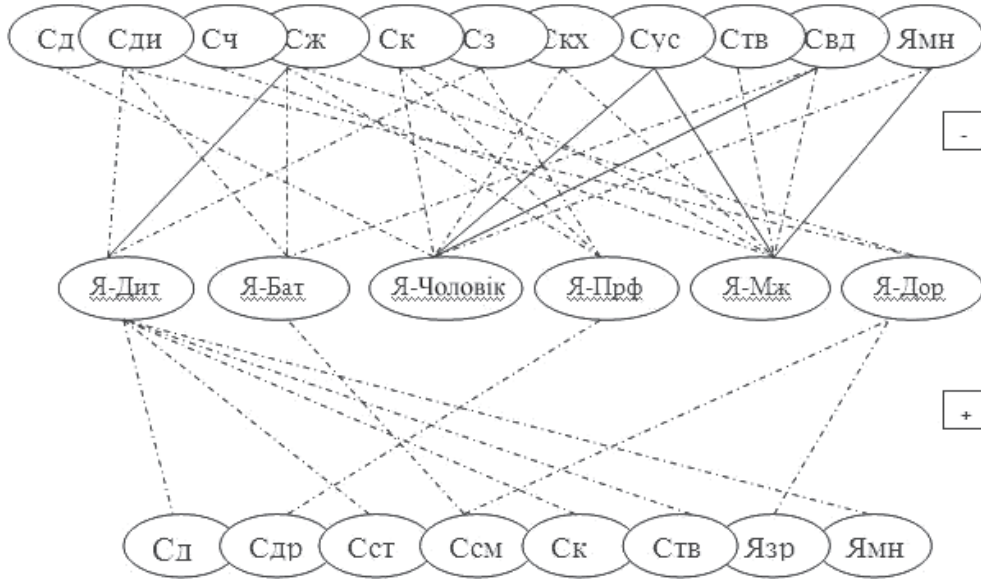
Переважно позитивні кореляції має шкала (РК) «Я-Жінка» з показниками (САС) «жінка» (Сж), «старість» (Сст) (на рівні $p \leq 0,05$), «кар'єра» (Ск), «здоров'я» (Сз), «я в майбутньому» (Ямб) (на рівні $p \leq 0,01$), а також негативні — із «творчість» (Ств) (на рівні $p \leq 0,01$). Обґрунтувати ці дані можна тим, що навіть в кризі «Я-Жінка», жіночі уявлення про права, правила, стереотипи, пов'язані з безпосередньою роллю «жінки», зберігаються, але загострюються уявлення та переживання в напрямку старості, свого здоров'я і власної кар'єри, виключенням є творчість (до якої нема справи). Здійснюється фокусування на майбутньому.

Щодо шкали (РК) «Я-Доросла» виявлено прямі лінійні зв'язки з показниками (САС) «дорослий» (Сд) (на рівні $p \leq 0,01$), «відпочинок» (Свд), «я в майбутньому» (Ямб) (на рівні $p \leq 0,05$), та зворотні зв'язки із «сім'я» (Ссм) (на рівні $p \leq 0,01$), «дружба» (Сдр), «коханий» (Скх), «успіхи» (Сус) (на рівні $p \leq 0,05$). Тобто переживання рольової кризи «Я-Доросла», зберігає уявлення себе власне «дорослою» (та персональними категоризаціями, пов'язаними з виконанням цієї ролі), але супроводжується негативними думками в напрямку сім'ї, дружби, коханого чоловіка, власних успіхів, виявляється потреба до відпочинку, увага зосереджена не в поточному моменті, а більш переноситься у майбутнє.

В цілому, ще раз звертаючи свою увагу на мал. 1, можна виділити в жіночому варіанті методики (РК) різноманітний і рівномірний спектр зв'язків. Простежуються як прямі, так і зворотні кореляції. Найчастіше зустрічаються негативні зв'язки із поняттями-стимулом «Коханий»

(Скх) — 3 із 6 можливих, «Творчість» (Ств) — 3 із 6, а також позитивні із «Доросла» (Сд) — 3 із 6, та зі станом «Я в майбутньому» (Ямб) — 3 із 6.

Далі розглянемо результати дослідження серед респондентів чоловічої статі, що виявляють зв'язок шкал ролевої кризи (РК) із показниками «понять-стимулів» (САС), які представлені на мал. 2.

Малюнок 2. Кореляційна плеяда між шкалами ролевої кризи і когнітивними показниками «понять-стимулів», чоловічий варіант

Примітка: 1) Показники ролевої кризи (РК): «Я-Дит» — Я Дитина, «Я-Бат» — Я Батько, «Я-Супр» — Я Чоловік, «Я-Прф» — Я Професіонал, «Я-Мж» — Я Мужчина, «Я-Дор» — Я Дорослий; 2) Показники САС: (Сд) — дорослий, (Сди) — дитина; (Сч) — чоловік, (Сж) — жінка, (Сдр) — дружба, (Сст) — старість, (Ссм) — сім'я, (Ск) — кар'єра, (Сз) — здоров'я, (Скх) — коханий, (Сує) — успіхи, (Ств) — творчість, (Свд) — відпочинок, (Язр) — я зараз, (Ямн) — я в минулому, (Ямб) — я в майбутньому; 3) — — — $p < 0,01$, — — — $p < 0,05$

Згідно з малюнком 2 шкала РК «Я-Дитина» має прямі лінійні зв'язки з показниками (САС) «дорослий» (Сд), «старість» (Сст), «кар'єра» (Ск), «творчість» (Ств), «я в минулому» (Ямн) (на рівні $p \leq 0,05$), та зворотні — з «жінка» (Сж) (на рівні $p \leq 0,01$), з «дитина» (Сди), «здоров'я» (Сз) (на рівні $p \leq 0,05$). Пояснюється цей факт тим, що при переживанні ролевої кризи «Я-Дитина» чоловік здебільшого орієнтується на роль «дорослий», замислюється про старість, свою кар'єру, про творчу діяльність. Найбільш негативним забарвленням проявляється в його картині світу «жінка» і все, що з нею пов'язано. Спостерігається фіксація на минулому, негативне відношення до здоров'я і до ролі «дитина».

Шкала (РК) «Я-Батько» корелює в зворотному зв'язку з показниками (САС) «дитина» (Сди), «жінка» (Сж), «відпочинок» (Свд) (на рівні $p \leq 0,05$),

та в прямому — з «сім'я» (Ссм) (на рівні $p \leq 0,05$), що пояснюється тим, що в кризі батьківства чоловік знаходиться в протиріччі: з одного боку, для нього важлива сім'я (Ссм), с іншого — він не задоволений дитиною (Сди) і жінкою (Сж), ще їй потребує відпочинку, якого немає.

Виключно негативні зв'язки мають дві шкали (РК) «Я-Чоловік» і «Я-Мужчина» з показниками (САС) «успіхи» (Сус) (на рівні $p \leq 0,01$), із «кар'єра» (Ск), «кохана» (Скх) (на рівні $p \leq 0,05$), та з «відпочинок» (Свд), «я в минулому» (Ямн). Цей факт можна пояснити тим, що при переживанні вказаних видів ролевої кризи особистість виражає необізнаність і негативне відношення до кар'єри, успіхів та до своєї «коханої» жінки, потребує відпочинку, фіксується на минулому в негативному фокусі. Додатково (РК) «Я-Чоловік» корелює із «дорослий» (Сд) (на рівні $p \leq 0,05$), що означає негативне відношення до ролі «дорослий» й відповідальності, що впливає з неї. А (РК) «Я-Мужчина» додатково корелює із «чоловік» (Сч) (на рівні $p \leq 0,05$), тобто підкреслюється негативне ставлення до себе як до чоловіка.

РК «Я-Професіонал» має прямі зв'язки з показником (САС) «дружба» (Сдр) (на рівні $p \leq 0,05$), в негативному — з «жінка» (Сж), «кар'єра» (Ск), «здоров'я» (Сз) (на рівні $p \leq 0,05$), що означає переживання ролевої кризи «Я-Професіонал», виявляє негативне ставлення до власної кар'єри, до здоров'я і до жінки. Позитивні асоціації викликає лише дружба.

«Я-Дорослий» як шкала (РК) має зворотні зв'язки із показниками (САС) «дитина» (Сди), «жінка» (Сж) (на рівні $p \leq 0,05$), та позитивні зв'язки з «сім'я» (Ссм), «я зараз» (Язр), «я в минулому» (Ямн) (на рівні $p \leq 0,05$). Отримані статистичні дані пояснюються тим, що переживання ролевої кризи «Я-Дорослий» супроводжується фіксацією не тільки на минулому, а й на поточному моменті й позитивному відношенні до сім'ї, при цьому має негативне забарвлення поняття-стимул «дитина» та негативне відношення до жінки.

В цілому, ще раз звертаючи увагу на мал. 2, можна простежити в чоловічому варіанті в основному негативні зв'язки, серед яких найчастіше зустрічається показник «Жінка» (Сж) — 4 із 6 можливих, «Кар'єра» (Ск) — 4 із 6, «Я в минулому» (Ямн) — 4 із 6, «Відпочинок» (Свд) — 3 із 6.

Таким чином, виявлені кореляційні зв'язки не суперечать науковій логіці, вони лаконічно підтверджують наші теоретичні припущення та погляди інших вчених [2; 4; 5; 10 та ін.], стосовно їх взаємодії та взаємозалежності.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Аналіз результатів емпіричного дослідження щодо співвідношення між показниками емоційної спрямованості та ролевої кризи дає можливість зробити наступні висновки:

1. Узагальнення літературних джерел показало, що дослідження особистісної кризи в контексті життєвих ролей особистості та виявлення особливостей когнітивного компонента ролевої структури, з метою подолання особистісної кризи, мало вивчене, тому є перспективним та актуальним.

2. Встановлені статистично значимі кореляційні зв'язки між більшістю показників когнітивного компонента (у вигляді понять-стимулів) та шкалами особистісної кризи, обумовленої життєвими ролями, окремо серед респондентів жіночої і чоловічої статі. Дані факти засвідчують участь когнітивного компонента в кризових переживаннях.

3. З'ясовано, що у вибірці жінок з різними рольовими позиціями наявна більша кількість кореляцій з такими поняттями-стимулам в негативному фокусі, як «Коханий» (Скх) — 3 із 6 можливих, «Творчість» (Ств) — 3 із 6, а також позитивні — із «Доросла» (Сд) — 3 із 6, та зі станом «Я в майбутньому» (Ямб) — 3 із 6. У вибірці чоловіків більша кількість кореляцій встановлена в негативному напрямку із наступними поняттями-стимулами: «Жінка» (Сж) — 4 із 6 можливих, «Кар'єра» (Ск) — 4 із 6, «Я в минулому» (Ямн) — 4 із 6, «Відпочинок» (Свд) — 3 із 6. В цілому в жіночому варіанті можна виділити різноманітний й рівномірний спектр зв'язків, де простежуються як прямі, так і зворотні кореляції, на відміну від чоловічого варіанту, де переважно зустрічаються негативні зв'язки.

4. Отримані результати не вичерпують всіх аспектів проблеми, що вивчається, а лише позначили перспективу подальшої її розробки, а саме спрямувати пошук на розкриття специфіки переживання особистісної кризи, обумовленої використанням певних життєвих ролей, з метою розробки індивідуальних програм психологічної корекції та допомоги.

Список використаних джерел і літератури

1. Амбрумова А. Г. Анализ состояний психологического кризиса и их динамика / А. Г. Амбрумова // Психологический журнал. — 1985. — Т. 6, № 6. — С. 107–115.
2. Брызна И. В. Особенности переживания профессионального кризиса у лиц с различным типом эмоциональности: дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01 / Брызна Ирина Вячеславовна. — Одесса, 2000. — 281 с.
3. Василюк Ф. Е. Психология переживания: анализ преодоления критических ситуаций / Ф. Е. Василюк. — М.: МГУ, 1984. — 187 с.
4. Гендерная психология. — 2-е изд. / под ред. И. С. Клециной. — СПб.: Питер, 2009. — 496 с.
5. Микляева А. В. Социальная идентичность личности: содержание, структура, механизмы формирования: монография / А. В. Микляева, П. В. Румянцева. — СПб.: Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2008. — С. 48–57.
6. Крюкова Т. Л. Методы изучения совладающего поведения: три копинг — шкалы / Т. Л. Крюкова. — Изд. 2-е, исправленное, дополненное. — Кострома: КГУ им. Н. А. Некрасова: Авантитул, 2010. — 64 с.
7. Лазарус Р. Теория кризиса и психофизиологические исследования / Р. Лазарус // Эмоциональный стресс. — Л.: Медицина, 1980. — С. 178–208.
8. Основні тенденції функціонування особистості у ракурсі рольової теорії / П. П. Горностаї // Наукові студії з соціальної та політичної психології. — К., 2002. — Вип. 6(9). — С. 44–57
9. Психологія життєвої кризи / відп. ред. Т. М. Титаренко. — К.: Агропромвидав України, 1998. — 348 с.
10. Сергеева А. В. Психологічний інструментарій дослідження когнітивного компонента інтегральної ідентичності особистості / А. В. Сергеева // Наука і освіта. — 2012. — № 9СВ. — С.185–189.
11. Социология: учебник для вузов / Г. В. Осипов, А. В. Кабыща, М. Р. Тульчинский и др. — М.: Наука, 1995.
12. Энциклопедический социологический словарь / под ред. Г. В. Осипова. — М., 1995.

REFERENCES

1. Ambrumova A. H. (1985) *Analyz sostoianyi psikhologicheskogo kryzysa y ykh dynamyka. [An analysis of the state of psychological crisis, and their dynamics]* — Psikhologicheskyy zhurnal. — T.6. [in Russian]
2. Brinza Y. B. (2000) *Osobennosty perezhyvaniya professionalnogo kryzysa u lyts s razlychnim typom emotsyonalnosti. [Features of the professional experience of crisis in persons with different types of emotion]* — Dyss. kand. psikhol. nauk : 19.00.01. Odessa. [in Russian]
3. Vasyliuk F. E. (1984) *Psikhologhiya perezhyvaniya: analiz preodoleniya krytycheskykh sytuatsyi [Experiences psychology: an analysis of overcoming critical situations]*. — Moscow.: MHU. [in Russian]
4. *Gendernaya psihologiya [Gender psychology]*. (2009) / Pod red. I. S. Kletsinoy, 2-e izd. — SPb.: Piter, [in Russian]
5. Miklyaeva A. V., Rumyantseva P. V. (2008) *Sotsialnaya identitnost lichnosti: soderganie, struktura, mehanizmi formirovaniya: Monografiya. [Social identity of the person: content, structure, mechanisms of formation: Monograph]*- SPb.: Izd-vo RGPU im. A. I. Gercena. [in Russian]
6. Kryukova T. L. (2010) *Metody izucheniya sovladayushchego povedeniya: tri koping — shkaly [Methods of study of coping behavior: three coping — scale]* (izd. 2-e, ispravlennoe, dopolnennoe). — Kostroma: KGU im. N. A. Nekrasova — Avantitul. [in Russian]
7. Lazarus R. (1980) *Teoriya kryzysa y psikhofyziologicheskyye issledovaniya [Theory of crisis and psychophysiological research]*. — Emotsyonalniy stress. L.: Medytsyna, [in Russian]
8. *Osnovni tendentsii funktsionuvannia osobystosti u rakursi rolvoi teorii. [Major trends in the functioning of the individual role theory perspective]*. P. P. Hornostai. Naukovi studii z sotsialnoi ta politychnoi psikhologii. Vyp. 6(9). — Kiev, 2002 [in Ukraine]
9. *Psikhologhiya zhyttivoi kryzy [Psychology crises in life]* — Vidp.red. T. M. Tytarenko — Kiev: Ahropromvydav Ukrainy, 1998. [in Ukraine]
10. Sergeeva A. V. (2012) *Psihologichniy instrumentariy doslidzhennya kognitivnogo komponenta integralnoi identichnosti osobystosti [Psychological tools for research cognitive component of an integrated identity of person]*- Nauka I osvita № 9 SV. [in Ukraine]
11. *Sotsyologhiya: Uchebnyk dlia vuzov [Sociology: Textbook for high schools]* — H. V. Osypov, A. V. Kabishcha, M. R. Tulchynskiy dr. — Moscow: Nauka, 1995. [in Russian]
12. *Entsyklopedycheskyi sotsyologicheskyyi slovar [Collegiate Dictionary sociological]* — Pod red. H. V. Osypova. — M., 1995. [in Russian]

Лищина Наталия Владимировна

аспирант кафедры общей и дифференциальной психологии Южноукраинского национального педагогического университета им. К. Д. Ушинского

ИССЛЕДОВАНИЕ КОГНИТИВНОГО КОМПОНЕНТА РОЛЕВОЙ СТРУКТУРЫ ЛИЦ, ПЕРЕЖИВАЮЩИХ ЛИЧНОСТНЫЙ КРИЗИС

Резюме

В статье представлены эмпирические данные о взаимосвязях между показателями когнитивного компонента (в виде понятий-стимулов) и шкалами личностного кризиса, базирующегося на жизненных ролях личности. Дана информация о наличии и направленности статистических связей между изучаемыми явлениями, которые в статье представлены корреляционными плеядами по результатам двух выборок, женской и мужской. Обнаружены неоднозначные связи (прямые, обратные) между большинством изучаемых показателей. Установлены сходства и различия в количестве и направленности связей между показателями у представителей женского пола в сравнении с мужским.

Ключевые слова: личность, социально-психологические роли, кризис, жизненные роли, структура личности, когнитивный компонент, понятия-стимулы, личностный кризис.

Lishchyna Natalia Vladimirovna

Post-graduate department of general and differential psychology South Ukrainian National Pedagogical University, G. Ushynski.

STUDY COGNITIVE COMPONENT THE ROLE-STRUCTURE OF PERSONS, GOING THROUGH IN CRISIS OF PERSONALITY

Abstract

In the article research the problem of personality crisis. Analysis of the six role-crisis positions: «Child», «Mother / Father», «Wife / Spouse», «Professional», «Woman / Man», «Adult».

The analysis of the scientific literature found that «role» included in the structure of personality, which has a complex hierarchical system. Our research interest in connection with the study of personal crisis, embrace cognitive component in the role-structure of personality (in form of concepts-incentives).

The aim — to identify and explore the relationship between cognitive indicators «concepts-incentives» and indicators of personal crisis, caused by the use of certain life-roles

To achieve this goal used original diagnostic test questionnaire «Propensity to experience the role of crisis», authors I. Brinza, N. Lishchina and method «Symbolic analyzer world» (CAC), Myklyayeva A. V, Rumyantseva P. V, which is a modified version of the famous «color test of relations» (Etkind AM, 1980).

In the sample included 241 respondents in the number of persons aged 18 to 56 years. The obtained data correlation analysis given the opportunity to set the direction and closeness of relations between all parameters studied. Significant correlation coefficients are presented on the two pictures. Even visual analysis demonstrates the presence of ambiguous relationships (direct, inverse), and a variety of closeness and direction of bonds in the female version compared to men.

A detailed analysis of available connections for each role-crisis (separately for respondents of both sexes). We describe the characteristics and significant differences inherent in each role-crisis positions. Made summarizing conclusion and these indicators, which are the maximum and minimum frequency of meetings.

It was found that in a sample of women with various role-playing positions the most number of correlations with such concepts-incentives in a negative focus, like «Husband», «Creativity», «Adult», «I am in the future». In a sample of men growing number of correlations in negative direction is set with the following concepts-incentives «Woman», «Career», «Rest», «I have in the past». It is noted the difference between the results of male and female version.

These facts confirm participation cognitive component in crisis experiences. The results do not exhaust all aspects of the problem under study, but only marked its prospects for further development

Key words: personality, psychological role, crisis, vital role, personality structure, cognitive component, concepts-incentives, personal crisis.

Стаття надійшла до редакції 18.09.2016